

9. ДАВО. Ф. Р 2355. Оп. 4. Од.зб.387. Арк. 46. Уповноважений Держплану при РНК СРСР по Вінницькій області.
10. ДАВО Ф. Р 2355. Оп. 4. Од.зб.32. Арк. 136. Головні підсумки промисловості за 1944 р. Уповноважений Держплану при РНК СРСР по Вінницькій області.

Кравченко Павло

ДОЛЯ «УКАЗНИКА» 1948 РОКУ

На сьогоднішній день в Україні з'явилися дослідження про застосування положень Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя» від 21 лютого 1948 року та Постанови №446, яка роз'яснювала його пункти [1, 2, 3, 4, 5, 6]. У той же час майже нічого не відомо про долю спецпоселенців, так званих «указників» – жителів України та Вінницької області, які змушені були, у більшості випадків, 8 років жити і працювати там, куди їх відправив сталінський режим – у Карелії, в Тюменській області, в Якутії... Завдання дослідників – повернути імена тих жертв сталінських репресій, які до цих пір не реабілітовані.

Історія Тисячного Юлія (Іллі) Івановича схожа на тисячі інших. Хіба що виселили його з села дещо пізніше, у лютому 1949 р., тоді як більшість тих, на кого поширилася дія Указу, були відправлені на поселення у березні-травні 1948 р. Саме тоді для нього був винесений громадський вирок, зміст якого був наступним: «Загальні збори колгоспників колгоспу «Ленінський шлях», село Володіївці, Чернівецького району Вінницької області керуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про виселення осіб, що злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя» розглянули стан трудової дисципліни в колгоспі «Ленінський шлях» с. Володіївці і встановили, що колгоспник Тисячний Юлій Іванович, 1904 року народження, не виробив мінімуму трудоднів – за 1948 рік виробив всього 94 трудодні, систематично займається спекуляцією, веде паразитичний спосіб життя, часто приховано вибуває з с. Володіївці невідомо куди, веде розкладницьку роботу серед колгоспників, виходець з куркульської сім'ї, батько Тисячного – Тисячний Іван у 1931 році був розкуркулений і висланий, до виконання державних зобов'язань натуральних поставок і фінансових податків відноситься злісно. Тисячний Юлій Іванович неодноразово попереджувався правлінням колгоспу, але на роботу систематично не з'являвся, розпорядження правління колгоспу не виконував, під час окупації проживав на окупованій території [7, арк. 111].

Після таких звинувачень цілком логічним був висновок зборів: «...Тисячного Юлія Івановича вислати за межі Української Радянської Соціалістичної республіки строком на вісім років» [7, арк. 107]. Рішення зборів від 22 лютого 1949 р. було розглянуте і схвалене Виконавчим комітетом Чернівецької районної ради депутатів трудящих 26 лютого того ж року [7, арк. 111].

Крім вище названих документів, 23 лютого була підготовлена довідка-характеристика Володіївської сільської ради депутатів трудящих на кандидата у спецпоселенці. У ній повторювалися звинувачення: «До роботи відноситься не добросовісно, роботу виконує не якісно і не своєчасно з метою підриву потужності колгоспу. Вів паразитичний спосіб життя. Його стан – син куркуля. Родичі його були репресовані і вислані» [7, арк. 109]. Соціальне походження таким чином відіграло значну роль у долі радянських людей на 32-му році існування більшовицького режиму. По суті, колонізатори продовжували втілювати в життя політику більшовицької партії «ліквідації куркуля як класу».

У довідці-характеристиці, крім того, зазначалось, що Тисячний Ю. вступив до колгоспу лише у 1940 р., а до того був одноосібником, що само по собі викликало недовіру до його особи. Крім того, Тисячний Ю. ставиться вороже до виконання обов'язкових державних поставок: «М'ясо, молоко і яйце поставки стягувалися з його спірним порядком. За Тисячним Юлієм Івановичем на сьогоднішній день числиться недоїмка по виконанню яйце поставки в кількості 300 штук. При окупації Тисячний Юлій Іванович проживав дома у селі Володіївці, - працював на користь німецько-румунських окупантів і тримав з ними тісний зв'язок [7, 108-108зв.]. Останній пункт теж зіграв не останню роль у долі кандидата у спецпоселенці. Втім, як свідчать документи, списки на виселення складалися заздалегідь, а колгоспні збори, рішення вищих інстанцій були в переважній більшості випадків формальними і не грали жодної ролі.

Як і сотні інших подолян, Тисячний Ю. був відправлений на спецпоселення в Якутію, де працював на золотих копальнях. Документи свідчать, що він весь час мріяв про повернення додому, до сім'ї.

Перше своє прохання про помилування Тисячний Ю. І. написав на ім'я Голови Верховної Ради СРСР у квітні 1951 р. Документ був переадресований до Вінницького виконавчого комітету обласної ради, який свого часу затверджував вирок щодо виселення. Природно, що відповідь була негативною: «...виконком обласної Ради депутатів трудящих перевірив викладені у Вашій скарзі матеріали і визнав громадський вирок правильним». У зв'язку з цим Ваша скарга відхилена» [7, арк. 102]. А відхилена була вона на «законній» підставі: в Указі було сказано, що виселений має право піднімати питання про повернення лише після п'яти років перебування на спецпоселенні...

Тисячний Ю. робив спроби переглянути вирок і в наступні роки. У скарзі на ім'я К. Ворошилова, який на той час, у 1954 р., займав посаду Голови Президії Верховної Ради СРСР, він пише, що вдома у нього залишилася дружина з п'ятьма дітьми. Він просив, щоб вони приїхали до нього, але місцева влада не дає дозволу. Він сам – інвалід 2-ї групи. Клімат Якутії шкодить йому [7, арк. 190-191].

Що ж до клімату в Якутії, то він для жителів Поділля і справді був, м'яко кажучи, нелегким. Різко континентальний клімат на території більш як 3 млн км² характерний різким контрастом температури, яка у середньому за рік -8.8° С. Протяжність літа 2 місяці. Зима триває у

середньому 9 місяців при середній температурі у січні мінус 35 за Цельсієм. Весною, у травні, плюсова температура вдень може складати +20, а вночі опускатися до -10. Вологість сягає 68% [8]. Читач може порівняти кліматичні умови Якутії з кліматом Вінниччини...

Скарга, наведена вище, була написана у січні 1954 р. А у березні того ж року Тисячний Ю. написав ще одну скаргу, яка починається словами: «Шановний Климент Єфремович, звертаюся до Вас четвертий раз...». Відчай спецпоселенця відображений у наступних словах: «Нема сил моєму терпінню, я тут один, мені 52 роки, а там сім'я в селі. Якщо мені виїзду звідси нема, я прошу [...] дозволити моїй сім'ї приїхати сюди, так як вони живуть погано, діти мало вчаться в школі, господарства ніякого, а податки жажливі. Уклінно прошу ввійти в моє становище [і дозволити] одно з двох, тільки щоб сім'я була разом» [7, арк. 206].

До скарги Тисячний Ю. додав листа доньки, витяги з якого заслуговують на цитування. Текст відредагований, зважаючи на його орфографію і граматику.

«Пишу листочка до свого ріднесенького тата. Добрий день чи вечір. Пише вам дочка Галя. Тату, ми получили твоє письмо на йорданські свята. Тату, може б вам справку дали цього року, продналог та все був би менший [...] Тату, возьміть собі Федорку, бо вона багато їсть, як льошка. Ми вже не годні з нею витримати. Заким прийдемо з школи, вона все повиїдає. І каже, щоб ми її в мішечку відослали до вас і їй було би добре. Тату, ви зараз десь бідно живете, що вже ні грошей нічого не маєте. Тату, ми чули, що ваш Сибір до нас пересувається, в вас легші морози, а в нас більші, крепші. Тату, ви пишете, що як вас будуть [від]пускати додому, то ви не приїдете [...]. Тату, ви на pewno так цураєтеся нас того що ми бідні. Ви колись казали, що тоді писати письма, коли бідні, а тепер кажете, якби ви багаті, то я би до вас приїхав. На цьому кончаю, передаємо привіт. Тату, нічого, ви якось може звідти виїдете хоч кудись ближче [7, арк. 207-207зв.].

Тисячний Ю. так коментує листа своєї дитини: «Шановний Климент Єфремович, молодшій моїй дитині 6 років (Федорка), так старші діти ображаються на неї, що вона їсть багато, поки вони в школі. Я думаю, таке становище нестерпне, що дітям навіть поїсти нічого. Та й до того ж, роззуті і роздягнені. Прошу задовольнити моє прохання, чи звільнити мене, чи щоб дозволили приїхати моїй сім'ї до мене [7, арк. 206зв.].

У липні 1954 р., Тисячному І. була видана виробнича характеристика, яка зіграла значну роль у його долі: вона стала підставою для чергового перегляду його справи: «Виробнича характеристика. На стакерного моториста драги 526 ділянки Самодумовськ копальні «Ленінська» треста Якутзолото тов. Тисячного Іллю* Івановича.

Працює в копальні «Ленінська» з 28 листопада 1948 року (так у тексті. Висланий він був у лютому 1949 р. – авт.) спочатку старателем, потім мотористом драги ділянки Самодумовськ. За час роботи показав себе дисциплінованим, стараним працівником.

Технічні норми виробітку виконує і перевиконує систематично. Порушень трудової дисципліни не має. У роботі акуратний, всі накази по роботі виконує беззаперечно і точно. Працює по теперішній час.

Характеристика дана для пред'явлення за місцем попереднього проживання в Райвиконком [7, арк. 213].

Історія закінчилася тим, що через дев'ять місяців, у березні 1955 р., загальні збори колгоспників ім. Кірова с. Володівці Чернівецького району прийняли Тисячного Ю.І. у члени колгоспу, що, в свою чергу, дало підстави виконкому Чернівецької районної ради депутатів трудящих підняти клопотання перед виконкомом Вінницької обласної ради депутатів трудящих «про відклик висланого по Указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 року гр. Тисячного Юлія Івановича, який був вислан 26 лютого 1949 року» [7, арк. 211]. Подальша доля спецпоселенця невідома.

Указ від 21 лютого 1948 р. зламав життя тисяч жителів подільського села, які відмовлялися працювати в колгоспах, а шукали засобів для фізичного виживання за його межами. В умовах відсутності мотивації до продуктивної праці в колективних господарствах, керівництво СРСР прийняло рішення змусити селян працювати задарма шляхом їх залякування виселенням у віддалені райони Російської Федерації. Як і тисячі інших жертв комуністичного режиму, «указники» потребують реабілітації, а їх нелегке життя – подальшого дослідження на регіональному та місцевому рівнях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вронська, Т. В. (2011). 21 лютого 1948 р. в історії сталінського терору. Український історичний журнал, №1, 107 – 122.
2. Коваленко, О. & Аскерова, Л. (2012). «Спецпоселенський проект» М. Хрущова (до історії виконання указів Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого та 2 червня 1948 року про виселення селян, які не виконали мінімуму трудоднів, на Чернігівщині). Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Чернігівська область. Кн. 4. Чернігів, 10 – 19.
3. Кравченко, П. М. (2014). Указ 1948 року як засіб репресивної політики радянського режиму. Матеріали XXVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Вінниччина в роки Другої світової війни. 1939 - 1945». 10 -11 жовтня 2014 р., Вінниця, 266 – 271.
4. Місінкевич, Л. & Подкур, Р. (2012). Репресії як метод підвищення продуктивності праці колгоспників Поділля (на прикладі виконання Указу від 21 лютого 1948 р. про виселення селян, які не виконали мінімуму трудоднів). Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Хмельницька область. Кн. 4. Хмельницький, 10 – 26.
5. Місінкевич, Л. (2012). Громадські вироки як репресивні новації радянської влади проти колгоспного селянства в 1948 р. Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права, №1 (41), 57– 64.
6. Подкур, Р. Ю. (2011). Реакція сільського населення на вимогу виконання обов'язкового мінімуму колгоспного трудодня у повоєнній УРСР. Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. Вип. 16. – К.: Інститут історії України НАНУ, 61 – 70.
7. Державний архів Вінницької області. Ф. Р-2700. Оп. 6. Спр. 440. 321 арк.